

ФЕЛЕНЧАК Юлія Богданівна,
професор кафедри демографії,
трудових відносин і соціальної
політики Львівського університету
бізнесу та права, доктор економічних
наук, доцент

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНЬСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українська ідентичність формувалася впродовж тривалого історичного процесу, зазнаючи впливу політичних трансформацій, територіальних змін і хвиль вимушеної та добровільної міграції. У цьому контексті українська діаспора постає не лише як сукупність спільнот за межами державних кордонів України, а як важливий соціокультурний простір збереження національної пам'яті, мови, традицій і світоглядних засад українства.

Історично сформована українська діаспора виконувала і продовжує виконувати функцію своєрідного осередку ідентичності, у якому зберігалися культурні та символічні елементи, що в окремі періоди були обмежені в публічному просторі або витіснені з офіційного культурного життя в самій Україні. Через діяльність освітніх, релігійних і громадських інституцій діаспора забезпечувала передачу української ідентичності між поколіннями та підтримувала її існування у глобальному просторі.

Сучасні міграційні процеси актуалізують необхідність чіткого розмежування між історичною українською діаспорою та новітніми хвилями міграції з України. Таке розмежування дозволяє розглядати діаспору передусім як чинник збереження української ідентичності, що зумовлює потребу її наукового аналізу з урахуванням історичних умов формування та світоглядних орієнтирів у глобальному багатонаціональному середовищі.

У загальному розумінні діаспору розглядають як частину народу або етнічної групи, що живе поза межами своєї історичної батьківщини, однак зберігає при цьому свій зв'язок з нею, культуру, мову та ідентичність [1]. Якщо звзвити визначення і говорити про українську діаспору, то під цим терміном слід розуміти визначення української національної спільноти поза межами українських територій, яка відчуває духовний зв'язок з Україною (у 2025 р. за межами України проживало від 15 до 20 млн українців і їх нащадків) [5].

У наукових дослідженнях діаспору визначають як етнічну спільноту, що виникає за межами своєї батьківщини внаслідок різного роду міграцій і з причин небажання (або неможливості) повністю асимілюватися в інших етнічних суспільствах, яка зберігає свою етнічну ідентичність (культуру, мову, традиції тощо) [3].

Етнічна ідентичність є однією з ключових ознак у розумінні діаспори, що слугує підґрунтям самоусвідомлення спільноти, збереження її культурної

цілісності та підтримання колективної пам'яті поза межами історичної батьківщини. Її відтворення відбувається через родинні зв'язки, діяльність громадських і культурних інституцій, освітні ініціативи, національні свята, історичні уявлення та спільні образи батьківщини. В умовах міграції етнічна ідентичність набуває особливого значення, оскільки стає механізмом адаптації до приймаючого суспільства, водночас виконуючи функцію захисту від асиміляції та втрати культурної самобутності.

Водночас у контексті аналізу української діаспори доцільно розмежовувати, але не ототожнювати поняття етнічної та національної ідентичності. Хоча обидва феномени ґрунтуються на спільних культурних і символічних маркерах, вони виконують різні функції у процесі життєдіяльності діаспорних спільнот.

Етнічна ідентичність у діаспорі пов'язана насамперед із відчуттям належності до певної етнічної спільноти [2], що включає спільність походження, мови, традицій та історичної пам'яті, тоді як національна ідентичність має ширший світоглядний і політико-культурний вимір, що включає усвідомлення зв'язку з нацією як політичною та символічною спільнотою [3].

Саме тому історично сформована українська діаспора постає не лише осередком збереження етнічної ідентичності з притаманними їй ознаками [5], але й важливим середовищем підтримки національної ідентичності, особливо в умовах обмеженого або ускладненого зв'язку з державою походження.

У цьому контексті українська діаспора виконує низку взаємопов'язаних функцій. Передусім ідеться про функцію збереження культури, що полягає у підтриманні мови, традицій, релігійних практик та історичної пам'яті. Важливою є також ідентифікаційна функція, пов'язана з формуванням відчуття належності до української спільноти та відтворенням колективної самоідентифікації в умовах життя за межами батьківщини. Не менш значущою виступає комунікативна функція, яка забезпечує зв'язок між різними поколіннями діаспори, а також між діаспорними спільнотами та Україною. У сучасних умовах особливого значення набуває репрезентативна функція діаспори, що проявляється у представленні України в культурному, суспільному та політичному просторі країн проживання.

В умовах новітніх міграційних процесів ці функції набувають динамічного характеру, поєднуючи елементи збереження ідентичності з її адаптацією до нових соціокультурних умов.

Важливим виміром реалізації функцій української діаспори є її діяльність у сфері освіти, культури та економічного життя. Освітні ініціативи діаспорних організацій, зокрема діяльність шкіл, курсів, культурно-освітніх центрів і наукових середовищ, сприяють збереженню української мови, історичної пам'яті та культурної спадщини. У культурному вимірі діаспора виступає активним носієм і популяризатором української культури, забезпечуючи її

присутність у багатокультурному просторі країн проживання. В економічній площині діяльність українських діаспорних спільнот проявляється через підприємницькі ініціативи, фінансову підтримку культурних і освітніх проєктів, а також розвиток транснаціональних зв'язків між Україною та державами поселення.

Таким чином, українська діаспора виступає важливим чинником збереження української ідентичності, забезпечуючи її відтворення в етнічному та національному вимірах за межами історичної батьківщини. Поєднання культурно-зберігальної, ідентифікаційної, комунікативної та репрезентативної функцій дозволяє розглядати діаспору як активного суб'єкта соціокультурних процесів у глобальному просторі. В умовах сучасних міграційних трансформацій роль української діаспори набуває особливого значення, актуалізуючи потребу подальшого наукового осмислення її впливу на збереження та відтворення української ідентичності.

Список використаних джерел

1. Діаспора. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Діаспора_\(значення\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Діаспора_(значення)).
2. Ідентичність етнічна. Енциклопедія історії України. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STR=Identychnist_etnichna.
3. Національна ідентичність. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-71062>
4. Підкуркова І. Проблема збереження етнічної ідентичності української діаспори в Бразилії. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». 2021. № 4 (51). С. 208–219.
5. Українська діаспора. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_діаспора.

